

Александар С. Николић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за германистику

УДК 821.112.2(436)-31 Kafka F.
811.112.2(436) '255.2=163.41
811.163.41'367.635'37
DOI 10.46793/Uzdanica19.1.035N
Оригиналан научни рад
Примљен: 14. јануар 2022.
Прихваћен: 8. април 2022.

СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА СРПСКИХ ПАРТИКУЛА *БАШ* И *БАР* У ПРЕВОДУ РОМАНА *ПРОЦЕС* ФРАНЦА КАФКЕ

Ајстѝракиј: Предмет истраживања овог рада јесу српске партикуле *баш* и *бар* у преводу романа *Процес* Франца Кафке. Циљ рада је да се методом анализе превода изолују сви делови романа који су у српској верзији преведени поменутиим партикулама како би се утврдило да ли у процесу превођења долази до подударања на нивоу врсте речи, односно да ли су *баш* и *бар* резултат одређене немачке партикуле у немачком оригиналу, неке друге врсте речи или су пак употребљени без адекватног еквивалента у оригиналу а ради усаглашавања текста са духом српског језика. Затим ће се истаћи и анализирати најчешћи, тј. најфреквентнији еквиваленти двају партикула. Резултати анализе могу се применити како у будућим истраживањима у овој области тако и у преводима који изискују употребу партикула *баш* и *бар*.

Кључне речи: партикула, *баш*, *бар*, *Процес*, Франц Кафка, немачки–српски, еквивалентност.

1. УВОД

Партикуле представљају изузетно опсежно подручје, посебно у усменој комуникацији где је њихово значење најчешће повезано са ширим контекстом целокупног исказа, те се приликом анализе појединачних реченица, извучених из поменутог контекста, губе све појаве везане за целину исказа (Бахтин 1980: 270). Иако српски и немачки језик обилују партикулама, приметно је да је ова врста речи у страним филологијама па самим тим и у страниј литератури, међу којима предњачи немачка, много заступљенија него у српској, што ову област у домаћој лингвистици чини још увек недовољно истраженом.

За ову врсту речи везују се и бројни проблеми у пракси – што је уједно и фокус овог рада – пре свега у домену превођења, будући да партикула у

српском или немачком језику неретко наилази на више могућих преводних еквивалената, што додатно отежава посао преводиоца¹.

Потешкоће се јављају и у домену класификације партикула а један од кључних разлога јесте чињеница да партикуле имају своје хомонимне облике у другим врстама речи. У српском језику су обликом везници као нпр. *a*, *u*, *īa* или прилози *можда*, *ваљда*, *ишак* (Стевановић 1979: 383), док у немачком језику партикуле свој хомонимни пар могу да пронађу и у придевима: *gerade* (срп. паран/прав), *einfach* (срп. једноставан/природан) (Турмаир 1989: 22). О класификацији партикула ће још бити речи.

Предмет истраживања у овом раду су српске партикуле *баи* и *бар* као преводни еквиваленти у роману *Процес*² Франца Кафке. Циљ анализе јесте да се пронађу сви делови романа који су довели до употребе поменутих партикула у преводу на српски језик како би се установило да ли су *баи* и *бар* били резултат одређене партикуле у немачком језику, неке друге врсте речи, или су пак употребљене без одговарајућег еквивалента у оригиналу како би текст био у духу српског језика.

За појам еквиваленције везују се бројне теорије превођења, у којима је пут од оригинала до превода представљен сложеним процесом који захтева и језичко и интеркултурно знање. Теорија која се више усредсређује на разјашњавање односа између циљног текста и изворног текста представљена је Колеровим **нормативним захтевом за еквиваленцијом**. Колер еквиваленцију сматра потенцијалном варијантом сврставања а сам превод репродукцијом текста (2004: 194–195). Према захтеву нормативне еквиваленције, превод резултира односом еквиваленције између полазног и циљног језика, што само по себи није довољно. Задатак науке о превођењу је стога да анализира овај однос, да га опише и укаже на потенцијалне проблеме, при чему тип еквиваленције зависи од врсте текста и његове функције. Анализа превода у овом раду ослања се управо на Колерову теорију нормативног захтева еквиваленције.

2. О ПАРТИКУЛАМА

Када се у лингвистичким круговима говори о партикулама, најчешће се поставља питање њихове функције и семантичке способности. У *Речнику*

¹ Семантичка анализа немачких модалних партикула *ja* и *doch* заснована на роману Хајнриха Мана *Професор Унрат или Крај једног тиранина* (нем. *Professor Unrat oder Das Ende eines Tyrannen*) показала је укупно 23 могућа превода партикуле *ja* и 17 различитих превода партикуле *doch* (Николић 2020: 15–28).

² У овом раду коришћен је роман *Процес* у преводу Јовице Аћина (2011) који је између осталог на српски језик превео и приредио и *Разговоре с Кафком* аутора Густава Јануха, а објавио је и сабрале цртеже Франца Кафке под називом *Шетња по крову*.

Майице српске под одредницом 'партикула' наилазимо на дефиницију речце без властитог значења, најчешће као саставни, додатни део за истицање других речи (РМС 2011: 900), док *Универзални речник немачког језика* наглашава да је у питању непроменљива врста речи, која модификује изјаву, те да изоловано нема нити синтаксичку функцију нити значење (Дуден 2003: 1186). Пипер и Клајн (2013: 215) такође помињу непроменљивост и синтаксичку несамосталност ових речи, истичући притом њихову примарно прагматичку функцију. Слично тумачење нуди и Левинсон (1983: 83) који сматра да партикуле треба посматрати као елементе организације већих говорних јединица, док Станојчић и Поповић (2005: 128) наглашавају истицање личног става говорника према садржају помоћу ових непроменљивих речи које су, морфолошки гледано, прилози и везници. Ристић и Радић-Дугоњић (1999: 148), са друге стране, бавећи се когнитивним аспектима проучавања партикула исте помињу у контексту модалних оквира, где се реализују оне информације које се тичу интенције говорника и прагматичко-циљног карактера адресата.

Харалд Вејд (Harald Weydt), зачетник научног бављења партикулама у немачкој лингвистици, у својим радовима истиче да се употреба ових речи преваходно односи на говорни језик и комуникативну ситуацију у којој учествују говорник и реципијент (Хенчел, Вејд 1989: 14). Доминантнију употребу ових речи у говорном језику између осталог наглашава и Стана Ристић (1993: 75–76), наводећи да се њихово значење реализује у комуникацијском акту конкретне говорне ситуације, те да се у лексички систем партикула секундарно укључују и друге врсте речи и неки њихови облици, што се на одговарајући начин евидентира у лексикографији. О доминантној заступљености партикула у усменој комуникацији пише и Славица Шокица која конверзационе партикуле помиње у контексту телефонског разговора и констатује њихову употребу индикатора особина целокупног разговара истичући притом употребу ових речи у презавршавању или завршавању разговора, код увођења нових тема, као и код започињања самог разговора (Шокица 1987: 189–210).

Неслагања су присутна код одређивања значења партикула. Док поједини лингвисти партикулама приписују макар минимално самостално значење (Блумрих, Дикерт, Кемпке 1984: 855), већина семантику ових речи негира или стриктно везује за појављивање са другим речима. Тако Славица Шокица (1987: 196) значење партикула везује за додатно нијансирање значења других речи, синтагми или реченица, а Виноградов (1947: 663) истиче широк семантички опсег и флексибилност лексичког и граматичког значења партикула с обзиром на њихово стилско и експресивно функционисање у говору или тексту. Водећи се сличним схватањима, Жарко Бошњакловић (1980: 17) партикуле назива реченичним модификаторима дефинишући их као језичке јединице које ближе одређују, допуњују и интензификују другу језичку јединицу.

На основу свега наведеног свакако се може доћи до закључка да се партикуле заправо не могу тумачити изоловано, већ само у комбинацији са другим речима, при чему на различите начине модификују изјаву говорника, односно могу се везивати за одређено значење само у одређеном контексту.

3. О КЛАСИФИКАЦИЈИ ПАРТИКУЛА

Овај сегмент у научном бављењу партикулама такође изазива различите приступе како у српском тако и у немачком језику. Тако Павица Мразовић (1990: 301–309) приликом класификације партикула у српскохрватском језику наглашава да се иста односи на партикуле „у ужем смислу” узимајући у обзир чињеницу да се термин „партикула” неретко везује за све непроменљиве врсте речи једног језика, те разликује следеће групе:

- 1) Градуативне партикуле: *бар, баш, и, ни, само, њек...*
- 2) Конверзационе партикуле: *а, ама, е, ено, ејџо, ево, ња, њаа, зар...*
- 3) Еквиваленти реченица које се могу поделити у три подгрупе:
  - а) Реакција на постављено питање: *га, не, како га не...*
  - б) Реакција на друге комуникативне садржаје: *добро, хвала, молим...*
  - в) Узвици: *ах, јао, уф...*
- 4) Копулативне партикуле: *грајо, мило, жао...*
- 5) Модалне партикуле
  - а) Модалне партикуле I: *коначно, можда, сигурно...*
  - б) Модалне партикуле II: *ионако, додуше, међујим*³...

Милка Ивић (1978: 1–16) у контексту партикула разликује тзв. реченичне модификаторе интерног и екстерног типа, с обзиром на то да ли уносе нови детаљ у дату информацију или се пак помоћу њих поменути информација везује за шири контекст, док се Жарко Бошњаковић, водећи се теоријском поставком Милке Ивић, пре свега бави интерним типом модификатора наводећи притом следеће: *баш, бар, ваљда, веровашно, већ, више, и, још, канда, као, можда, нарочито, ни, обавезно, ојет, ња, њак, само, сигурно, ње, њобоже, ујошњие, ујраво и чак* (Бошњаковић 1980: 17–25).

Стана Ристић (1993: 77–78) пак истиче партикуле које у први план стављају садржај исказа, те означавају различите логичке везе међу његовим сегментима и притом разликује компоненте са следећим значењима:

- 1) Једнакости: *њако, наиме, дакле, елем, баш, ујраво...*
- 2) Супротстављености: *ујркос, међујим, њак, шјавиши...*
- 3) Допусности: *додуше, свеједно, макар, њак, јог...*

³ Основна разлика двају група модалних партикула лежи у могућности прве групе да буде одговор на питање: *Да ли ћеш доћи данас?* – *Можда*.

4) Ограничавања: *само, бар, макар, умало, сем...*

5) Проширивања: *чак, још, иначе, онако, ионако...*

За потребе овог рада свакако је неопходно указати и на немачке партикуле које модификују садржај изјаве или исказују став говорника према њој. У том контексту треба поменути списак Харалда Вејда, који се у другим радовима допуњује или скраћује, али свакако узима као основ: *aber, auch, bloß, denn, doch, eben, eigentlich, (ein)-mal, etwa, gerade, halt, ja, ruhig, schon, vielleicht* и *wohl* (Вејд 1969: 19). Анализом корпуса утврдиће се у којој мери су партикуле *баш* и *бар* биле резултат наведених немачких партикула у оригиналу.

4. О ПАРТИКУЛАМА БАШ И БАР

Предмет истраживања овог рада јесте употреба партикула *баш* и *бар* у преводима са немачког језика. У претходном делу истакнута је припадност поменутих партикула у различитим класификацијама, те се нпр. по Павици Мразовић ове индеклинабилне речи везују за градуативне партикуле, док их Жарко Бошњаковић помиње у контексту реченичних модификатора интерног типа. Стана Ристић, са друге стране, *баш* и *бар* не сврстава у исту групу истичући прву са значењем једнакости а другу у контексту ограничавања садржаја исказа, док Пипер и Клајн (2013: 215) поменуте партикуле наводе као речце сродне прилозима које исказују различите врсте става према радњи, потврђивања, истицања неизвесности, сумње, супротности итд.

- *Баш сам тебе изражио.*
- *Требаће ми бар пола саћа хода.*

4.1 Партикула *баш* одређена је у *Речнику Мајнице српске* као прилошка речца за истицање неке речи, израза или реченице: *Она баш нишћиа не ради*; за исказивање истовремености: *Било је баш за Божић*; а јавља се и уз негацију на четири различита начина:

- а) ублажавање или ограничавање исказа: *Није баш леја.*
- б) одбијање, неслагање са нечим: *Баш ти не дам шај новац.*
- в) за истицање могућег иако се очекује супротно: *Ићи ћу на такмичење баш и да нећу успети.*
- г) иронично значење: *Баш он зна!*

Истицање и појачавање интензитета речи или исказа помоћу *баш* истакнуто је и у *Речнику САНУ*, при чему се ова одредница такође помиње у контексту службе као узвик за исказивање разних осећања попут одобравања, чуђења, неверице, одбијања или негодовања (РСАНУ 1959: 352–354).

- А: *Јеси ли чула да се Ђосићођица Роса испросила?* Б: *Баиш?*

Употреба партикуле *баиш* везује се, између осталог, и за однос говорника према садржају исказа, те у тим случајевима реализује категоријално значење модалности и заједно са партикулама *нормално*, *свакако*, *наравно*, *сићурно*, *добро*, *да*, *ишако* и *ишако је* конкретизује одобравање или прихватање у исказу (Ристић 1999: 86). У овом контексту треба истаћи постојање комбинације *вала баиш* чиме се додатно појачава интензитет исказа одобравања, односно прихватања.

- *Њећова замисао баиш може да усје.*

Са друге стране *баиш* се везује и за реализацију значења логичких односа, при чему садржај комуникације ставља у први план, а заједно са *ишаман*, *ућраво*, *зайраво* и *ишик* исказује односе временске и просторне блискости (Ристић 1999: 87):

- *Баиш кад су свайћови из цркве излазили, он делейи међу њих.*

У овом контексту се *баиш* и остале партикуле ове групе по функцији приближавају везницима или предлозима.

Партикула *баиш* спада и у групу тзв. интензификатора, при чему се синонимично употребљава са *ућраво* а може стајати уз:

- а) прилог: *Баиш је ишако.*
- б) именичку реч: *Баиш њему!*
- в) глагол: *Онај који ише гледа ишај ише баиш види.*

Партикула *баиш* јавља се и у комбинацији са другим елементима. Поред поменуте *вала баиш*, синтагматске конструкције које укључују поменуту партикулу јесу и *баиш као* за поређење истоветних догађаја и *баиш иши хвала* за исказивање захвалности која може бити и иронично постављена (Бошњакковић 1980: 18).

- *Ово месћо је баиш као на сликама.*
- *Баиш иши хвала ишио си ми йомоћо⁴.*

4.2 За разлику од *баиш*, индеклинабилна реч *бар* у *Речнику Мајице српске* није одређена као партикула, већ као прилог који означава какво узимање или ограничавање (*Остави ми бар једну јабуку!*), док други аутори, попут Мразовић, Ристић и Бошњакковић, пак, истичу њену функцију партикуле са детаљним описом њених значења и функција. Тако се партикули *бар* такође приписује интензификаторска функција са значењем прихватања алтернативног решења услед немогућности реализовања примарног, при чему

⁴Интензитет исказа може се додатно појачати додавањем партикуле *е* на почетку.

се истиче и егземплификована функција ове партикуле за истицање недоживљених, односно очекиваних збивања (Бошњаковић 1980: 19).

- *Када већ не моју да оићуићујем у Ећићаић, бар да ѿроуићујем Србијом.*

Стана Ристић (1993: 90) обе партикуле истиче с обзиром на њихову реализацију значења логичких односа, са разликом да партикулу *бар* помиње у вези са односом појединачног и општег са значењем ограничавања или усмеравања, заједно са *само, једино, искључиво* итд., док *баи* везује за исказивање односа временске и просторне блискости.

- *Уради бар гео домаћег загајка.*

Оно што је занимљиво у вези са партикулом *бар* јесте у уводу поменути феномен хомонимије који се везује за ову врсту речи. Наиме, већина партикула има своје хомонимне облике у другим врстама речи, а најчешће у везницима и прилозима. Међутим, у овом случају треба истаћи именицу *бар* у значењу 'ноћни забавни локал с музиком', 'мали локал у коме се алкохолна пића пију стојећи', 'пулт за којим се служи пиће гостима' или чак 'ормарић у стану где се држе пића'. На сва ова значења из гастрономије долази и термин из физике са истим морфолошким обликом који се односи на јединицу за мерење атмосферског притиска (РМС 2011: 61). *Речник САНУ* на поменуте примере додаје још варош у јужном делу Црногорског приморја (1959: 297), која се, за разлику од претходних, пише великим почетним словом, будући да је реч о властитој именици. У наставку следи анализа партикула *баи* и *бар* као решење у превођењу са немачког.

5. АНАЛИЗА КОРПУСА

Анализом корпуса ексцерпирано је укупно 164 примера употребе партикула *баи* и *бар* као решење у превођењу романа *Процес* Франца Кафке са немачког језика на српски. Од укупног броја ексцерпираних примера, *баи* је уочен чак 109 пута као решење у српском преводу за чак 17 различитих варијанти у оригиналу. Са друге стране, партикула *бар* забележена је у преводу на српски језик 55 пута као решење за 5 различитих варијанти у оригиналном тексту. Предстојећа анализа корпуса утврдиће степен подударана на нивоу врсте речи, односно да ли су анализирани партикуле у српском језику у процесу превођења заправо превод одређене немачке партикуле, неке друге врсте речи или су пак уврштене у текст превода без адекватног еквивалента у немачком оригиналу а ради усаглашавања текста са духом српског језика.

5.1 Готово две трећине корпуса, односно 66%, чине примери са партикулом *баи*, што свакако треба узети у обзир приликом анализе. Наиме, у укупно 109 примера партикула *баи* наметнула се као решење у преводу на

српски језик у чак 17 различитих случајева. Убедљиво најфреквентнија варијанта еквивалентности јесте немачка партикула *gerade* са чак 65 појављивања, што је више од половине укупног броја примера. Следи партикула *eben* у 8 случајева, затим прилог *sehr* са три, придев *ganz* и комбинација партикула *aber gerade* са по два примера и 13 преводних еквивалената који су забележени само једном. Свеобухватан преглед преводних еквивалената партикуле *баи* приказан је у табели која следи.

Табела 1. Варијанте у немачком оригиналу преведене са *баи*

Оригинал на немачком	Учесталост	Оригинал на немачком	Учесталост
<i>gerade</i>	66	<i>besonders</i>	1
<i>eben</i>	8	<i>gar</i>	1
<i>sehr</i>	3	<i>übrigens</i>	1
<i>ganz</i>	2	<i>unmittelbar</i>	1
<i>abergerade</i>	1	<i>genauso</i>	1
<i>etwagerade</i>	1	<i>So</i>	1
<i>auchvielleicht</i>	1	<i>ebenso</i>	1
<i>ja eben</i>	1	<i>erst</i>	1
<i>auch</i>	1	Укупно	92

Партикула *баи* искоришћена је седамнаест пута у преводу на српски језик а да при томе није представљала превод конкретне речи у немачком оригиналу. Ти примери квалификовани су као нулти еквиваленти.

- 7. а. срп. *То није баи био доказ велике њприсебносџи.*
- 7. б. нем. *Viel Geistesgegenwart bewies das nicht.*
- 27. а. срп. *„О њублици не воде баи мноџо рачуна”, рече К.*
- 27. б. нем. *„Auf das Publikum nimmt man nicht viel Rücksicht”, sagte K.*

Преводилац у овим ситуацијама користи партикулу *баи* ради усаглашавања текста са духом српског језика, без обзира на то што не постоји конкретан преводни еквивалент у оригиналном тексту, што показују и следећи примери:

- 32. а. срп. *Заџо ово месџо баи⁵ није њпоџодно за канцеларију.*
- 32. б. нем. *Der Ort ist deshalb für Büroräumlichkeiten nicht geeignet.*

⁵У овом примеру се може говорити о непотребности коришћења партикуле у преводу, будући да реченица у оригиналу не истиче додатно непогодност места за канцеларију, већ је само констатује. Додатно наглашавање у оригиналу обезбедило би се партикулом *gerade* испред придева *geeignet* што би коришћење *баи* у преводу учинило неизбежним.

- 84. а. срп. *Е баиш⁶ добро шишо имам још једну сличну слику.*
- 84. б. нем. *Es trifft sich gut, daß ich noch ein ähnliches Bild hier habe.*

Као што је већ раније напоменуто, партикула *gerade* са 66 од укупно 92 случаја у којима није наступила нулта еквивалентност представља убедљиво најфреквентнији еквивалент партикуле *баиш*, при чему је у употреби помених партикула двају језика евидентна њихова функција интензификатора и појачивача речи или исказа.

• 31. а. срп. *Сага је њено лице било њик њред њим, и оно је имало сѡроѡ израз какав имају неке жене баиш у најлејшим годинама.*

• 31. б. нем. *Er hatte nun ihr Gesicht nahe vor sich, es hatte den strengen Ausdruck, wie ihn manche Frauen gerade in ihrer schönsten Jugend haben.*

• 35. а. срп. *Беху већ у ходнику, баиш ѡред ѡѡѡужеником коѡа је К. раније ословио.*

• 35. б. нем. *Sie waren schon im Gang und gerade vor dem Angeklagten, den K. früher angesprochen hatte.*

• 77. а. срп. *А ви баиш раѡиѡе на једној слици?*

• 77. б. нем. *Sie arbeiten gerade an einem Bild?*

• 93. а. срп. *Био сам баиш у чекаоници када сѡе ви ѡролазили.*

• 93. б. нем. *Ich war gerade im Wartezimmer, als Sie durchgingen.*

Ова партикула појављује се још два пута у комбинацији са партикулама *auch* и *etwa*, при чему заузима секундарну позицију:

• 44. а. срп. [...] *Поклонивши се К.-у и ујаку који му је баиш био окренуѡи леђима [...].*

• 44. б. нем. [...] *nachdem er sich vor K. wie auch vor dem Onkel verneigt hatte, der ihm aber gerade den Rücken zuehrte [...].*

• 83. а. срп. [...] *не мора се дојаѡи га ѡе баиш у време које је за њѡа можда најнезѡдније мораѡи га се мучи.*

• 83. б. нем. [...] *muß nicht fürchten, etwa gerade zu Zeiten, wo seine sonstigen Umstände dafür am wenigsten günstig sind.*

Други најфреквентнији еквивалент, партикула *eben*, забележена је тек осам пута, као у следећим контрастираним паровима:

• 11. а. срп. *„У ѡоѡе је баиш зачкољѡца”, рече К.*

• 11. б. нем. *„Das ist eben der Haken”, sagte K.*

• 79. а. срп. *Еѡо ѡо је баиш код мене случај.*

• 79. б. нем. *Das ist eben bei mir der Fall.*

⁶У овом примеру преводилац реагује са две партикуле у српском преводу, што и те како одговара контексту текста.

Поред прилога *sehr* који се појављује три, односно придева *ganz* који је уочен два пута, остале варијанте које су у српском језику преведене са *баи* појављују се само по једном. Ти уникатни еквиваленти су притом и веома шаролики, будући да је реч о партикулама *auch*, *gar*, *erst* и *so*; прилозима *besonders*, *übrigens*, *genauso* и *ebenso*; придеву *unmittelbar* као и комбинацијама партикула *auchvielleicht*, *ja eben*, *etwa gerade* и *aber gerade*, од којих су последње две већ поменуте.

- 25. а. срп. „Зар ваши жена не сноси за њо баи никакву кривицу”, уишиа К.
- 25. б. нем. „Hat denn ihre Frau gar keine Schuld dabei”, fragte K.
- 3. а. срп. Зашио не баи ово данашње?
- 3. б. нем. Warum besonders die heutige nicht?
- 73. а. срп. Сијеенице које су водиле њему [...] завршавале су се баи њрег Тијорелијевим вратиима.
- 73. б. нем. Die Treppe, die zu ihm führte, war [...] unmittelbar vor Titorellis Tür abgeschlossen.

5.2 Примери са партикулом *бар* ексцерпирани су 55 пута, што чини 34% целокупног корпуса. Сличност са корпусом партикуле *баи* приметна је у односу примера код којих је забележен еквивалент и оних који су квалификовани нултом еквиваленцијом. Као и код прве анализиране партикуле, *бар* одликује један доминантан еквивалент у виду прилога *wenigstens*, затим мање фреквентна варијанта *zumindest*, као и појединачна појављивања еквивалената међу којима и комбинације партикула.

Табела 2. Варијанте у немачком оригиналу преведене са *бар*

Оригинал на немачком	Учесталост
wenigstens	38
zumindest	8
dochwenigstens	1
doch	1
auchnur	1
Укупно	49

Прилози *wenigstens* и *zumindest* заправо представљају једине еквиваленте партикуле *бар*, будући да се 46 од 49 примера преводи овим речима, при чему се у преостала три примера *wenigstens* додатно јавља у комбинацији са партикулом *doch*, заузимајући секундарну позицију. Минимална семантичка дистинкција поменутих немачких прилога огледа се у превасходно квантитативном значењу за *wenigstens*, док се за *zumindest* пак више везује квалитативно значење.

- 3. а. срп. *Али како сīе, еīо, ви слободни – бар закључујем īо вашој мирноћи да нисīе īобељи из заīвора.*
- 3. б. нем. *Da Sie aber doch frei sind – ich schließe wenigstens aus Ihrer Ruhe, daß Sie nicht aus dem Gefängnis entlaufen sind.*
- 20. а. срп. *Имао си īуно разлоћа да ми, ако нишиīа груīо, īружиси бар īогрику.*
- 20. б. нем. *Du hättest doch allen Grund, mich wenigstens zu unterstützen.*
- 4. а. срп. *„И ја īо озбиљно мислим”, рече К., „или бар уīола озбиљно, као и ви”.*
- 4. б. нем. *„Ich meine es auch im Ernst”, sagte K., „oder zumindest in dem halben Ernst, in dem Sie es meinen”.*

Нулта еквивалентност наступила је шест пута, као у следећим реченицама:

- 19. а. срп. *Али можда је īрема вама блаīа и мила, бар īо слици би се рекло.*
- 19. б. нем. *Vielleicht ist sie aber Ihnen gegenüber sanft und freundlich, darauf könnte man nach dem Bilde schließen.*
- 25. а. срп. *[...] но за гаљи īоок īроцеса ово не значи нишиīа, или бар нишиīа добро.*
- 25. б. нем. *[...] aber für den weiteren Fortgang des Prozesses bedeutet es entweder nichts oder nichts Gutes.*
- 37. а. срп. *И заīо се у īроцесу мора бар с формалне сīране неишīо дешаваиīи.*
- 37. б. нем. *Es muß deshalb im Prozeß nach außen hin etwas geschehen.*

За ове примере нулте еквивалентности, као и за остале који су квалификовани као такви, анализа је показала сувишност партикуле *бар* у преводима на српски језик. Као што је већ поменуто, примарна функција ове партикуле јесте интензификаторска, што није случај са реченицама у оригиналу, те је употреба *бар* у српском језику неоправдана. Наиме, у примеру 19 потребно је присуство прилога *zumindest* испред конструкције 'nach dem Bilde' како би превод са *бар* био адекватан. Са друге стране, у примеру 25 недостаје прилог *wenigstens* испред конструкције 'nichts Gutes' како би додатно истицање помоћу *бар* у српском језику било легитимно. Када је, пак, реч о примеру 37, преводилац се одлучује за слободан превод, преведећи конструкцију 'nach außen hin' (срп. споља) као формалну страну користећи притом партикулу *бар* у њеној функцији ограничавања. Посматрајући, међутим, шири контекст, решење које нуди преводилац није најприкладније, будући да фокус лежи управо на чињеници да се на процес, који је тежиште радње романа, мора утицати споља како би се покренуо. Алтернативно решење у преводу постоји и у следећем примеру који није уврштен у корпус:

- срп. *Из њих је требало да добије бар приближну слику о њешкој борби коју ја водим бранећи њеџа.*
- нем. *Sie sollen ihm nur eine Ahnung davon geben, wie schwer der Kampf ist, den ich zu seiner Verteidigung führe.*

Превод прилога *nur* у значењу 'само/искључиво', у партикули *бар* не наилази на превод који задовољава интензитет изјаве у оригиналном тексту. Алтернативна варијанта превода ове реченице била би: *Из њих је требало да добије само приближну слику [...]* или чак: *Требало је само да му наћовесити колико је њешка борба [...]*.

Једини пример еквивалентности са партикулом забележен је у примеру у коме се *бар* намеће као решење за немачку партикулу *doch*. Ова партикула се појављује још једанпут и то у комбинацији са најфреквентнијом преводном варијантом, односно прилогом *wenigstens*.

- 32. а. срп. *Он њознаје многе судије, ња иако нема боћзна какав ућицај, моџао би бар да вас њосавезије како се моју њридобити разни ућицајни људи.*
- 32. б. нем. *Er kennt viele Richter, und wenn er selbst auch keinen großen Einfluß haben sollte, so kann er Ihnen doch Ratschläge geben, wie man verschiedenen einflußreichen Leuten beikommen kann.*
- 18. а. срп. *Ако ми срце не издржи, онда ће бар овде имаћи гостџојну њрилику да ме сасвим изга.*
- 18. б. нем. *Hält es mein Herz nicht aus, so wird es doch wenigstens hier eine würdige Gelegenheit finden, gänzlich zu versagen.*

Партикула *бар* у једном примеру била је превод двају немачких партикула, односно комбинације *auch nur*, при чему треба истаћи да *nur* у овом случају нема функцију прилога као у неким претходним реченицама, већ функцију партикуле.

- 42. а. срп. *[...] међућим није било ни најмањеџ знака да ће се у блиској будућностџи одржаџи бар њрва судска расџрава.*
- 42. б. нем. *[...] aber nicht das geringste Anzeichen sprach dafür, daß auch nur die erste Gerichtsverhandlung in der nächsten Zeit stattfinden würde.*

6. ЗАКЉУЧАК

Анализа ексцерпираног корпуса односила се, дакле, на партикуле *баи* и *бар* у преводу романа *Процес* Франца Кафке на српски језик, при чему је забележено 109 примера партикуле *баи* и 55 примера партикуле *бар*, што чини укупан корпус од 164 реченице у српском преводу и немачком оригиналу.

Две трећине корпуса чине примери са партикулом *баиш* која је укупно 92 пута била резултат одређене речи у немачком тексту. У преосталих 17 случајева (15%) забележена је нулта еквивалентност, односно у тим ситуацијама преводилац се одлучивао да уврсти српски партикулу а да притом није постојао конкретан еквивалент у полазном тексту. Најдоминантнија еквиваленција забележена је између партикула *gerade* и *баиш*, која је уочена чак 66 пута што је укупно 72% свих примера у којима је забележена еквивалентност. Поред ове варијанте, вишеструко појављивање забележиле су још само партикула *eben* (осам пута), прилог *sehr* (три пута) и придев *ganz* (два пута), док је још 13 примера забележено само по једном, међу којима и комбинације партикула попут *aber gerade*, *ja eben* итд.

Када је пак реч о партикули *бар*, најпре треба истаћи да се она појављује у готово двоструко мањем броју примера него партикула *баиш*. Наиме, ова партикула јавља се у 55 примера у преводу на српски језик, при чему у шест случајева (11%) не наилази на еквивалент у оригиналу, што је приближан однос као и код партикуле *баиш*. Међутим, за разлику од примера нулте еквивалентности код партикуле *баиш*, анализа је у случајевима када *бар* не наилази на пандан у немачком језику забележила сувишност или чак погрешну употребу ове партикуле, с обзиром на то да интензификаторска функција ове домаће партикуле мења значење оригиналног исказа који се не истиче додатном употребом каквог интензификатора. Од преосталих 49 примера *бар* је чак 46 пута била решење прилога *wenigstens* (38 пута) и *zumindest* (осам пута), при чему се јавља још једанпут у оквиру комбинације *doch wenigstens*. С обзиром на то да поменути прилози у немачком језику истичу минималну семантичку дистинкцију у погледу квантитативног и квалитативног значења, превод на српски језик поменуту разлику у значењу може достићи коришћењем партикуле *макар* као решење за *wenigstens*, будући да је иста у РСМ примарно дефинисана као допусна речца у квантитативном смислу (РСМ 2011: 656).

Анализа двају партикула показала је одређене сличности међу њима, будући да обе имају један доминантан преводни еквивалент и процентуално приближан број примера у којима је наступила нулта еквивалентност. Притом свакако треба узети у обзир чињеницу да корпус бележи двоструко више примера партикуле *баиш*. Ова партикула предњачи и на пољу подудараности врсте речи, будући да је *баиш* у већини случајева била решење одређене партикуле у немачком оригиналу, док су једини случајеви у којима је *бар* преводилачки одговор на партикулу у полазном тексту јединствени примери са партикулом *doch* и комбинацијом партикула *auch nur*.

ИЗВОРИ

Кафка (1974): F. Kafka, *Der Prozess*, Frankfurt am Main: Fischer.

Кафка (2011): Ф. Кафка, *Процес*, предео Јовица Аћин, Београд: Службени гласник.

ЛИТЕРАТУРА

Бахтин (1985): М. Bahtin, Govorni jezik u radio prenosu fudbalske utakmice, *Pri-
lozi proučavanja jezika*, Novi Sad, br. 21, 131–142.

Блумрих, Дикерт, Кемпке (1984): С. Blumrich, E. Dückert, G. Kempcke, *Hand-
wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache: in zwei Bänden*, Berlin: Akademie der Wis-
senschaften der DDR.

Бошњаковић (1980): Ж. Бошњаковић, *О ујојреби израза за инјерну рече-
ничну модификацију*, Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске
студије, књ. 16, 17–25.

Вејд (1969): Н. Weydt, *Abtönungspartikel: die deutschen Modelwörter und ihre
französischen Entsprechungen*, Bad Homburg [etc.]: Gehlen.

Виноградов (1947): V. V. Vinogradov, *Russku jazyk*, Moskva: UČPEDGIZ.

Дуден (2003): К. Duden, *Deutsches Universalwörterbuch*, Mannheim [etc.]: Biblio-
graphisches Institut: Dudenverlag.

Ивић (1978): М. Ивић, О српскохрватским реченичним прилозима, *Јужносло-
венски филолој*, књ. XXXIV, 1–16.

Колер (2004): W. Koller, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 7., aktuali-
sierte Aufl. Wiebelsheim, Quelleund Meyer.

Левинсон (1983). S. C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University
Press.

Мразовић (1990): П. Мразовић, Класификација партикула (у ужем смислу)
у српскохрватском језику, *Зборник Мајице српске за филолојију и линјиситику*,
XXXIII, 301–309.

Николић (2020): А. Nikolić, Semantische Beschreibung der deutschen Modalpar-
tikeln „ja” und „doch” und ihrer serbischen Äquivalente, *Godišnjak Filozofskog fakulteta*,
Novi Sad, XLV-2, 15–28.

Пипер, Клајн (2013): П. Пипер, И. Клајн, *Нормативна граматика српској
језика*, Нови Сад: Матица српска.

РМС (2011): *Речник српској језика*, Измењено и поправљено издање, Нови
Сад: Матица српска.

РСАНУ (1959): *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, књ. 1,
Београд: Институт за српскохрватски језик.

Ристић (1993): С. Ристић, Партикуле и њихови функционални еквиваленти:
лексичко-семантичке и функционалне карактеристике, Београд, *Јужнословенски фи-
лолој*, XLIX, 75–93.

Ристић, Дугоњић-Радић (1999): С. Ристић, М. Дугоњић-Радић, *Континиуни
аспектј проручавања партикула*, Суботица: Градска библиотека; Београд: Народна
библиотека Србије, Институт за српски језик САНУ.

Станојчић, Поповић (2008): Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Грамаџика српског језика: за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике.

Стевановић (1979): М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, књ. I, Београд: Научно дело.

Турмаир (1996): М. Thurmair, *Modalpartikeln und ihre Kombinationen*, Tübingen: Niemayer Verlag.

Хенчел, Вејд (1989): Е. Hentschel, Н. Weydt, *Wortartenprobleme bei Partikeln, Sprechen mit Partikeln / Harald Weydt (Hrsg.)*, Berlin, New York: Walter de Gruyter, 3–18.

Шокица (1987): С. Шокица, *О значењу конверзационих њартикула у њелефонској комуникацији*, Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, књ. 23, 189–210.

Aleksandar S. Nikolić

Universität zu Novi Sad
Philosophische Fakultät
Lehrstuhl für Germanistik

SEMANTISCHE ANALYSE DER SERBISCHEN PARTIKELN *BAŠ* UND *BAR* IN DER ÜBERSETZUNG VON FRANZ KAFKAS ROMAN *DER PROZESS*

Zusammenfassung: In dieser Arbeit wurden die serbischen Partikeln *baš* und *bar* in der Übersetzung von Franz Kafkas Roman *Der Prozess* untersucht. Das Ziel der Arbeit war es, mithilfe der Methode der Übersetzungsanalyse alle Textstellen zu exzerpieren, in denen die genannten Partikeln auftraten, um sie schließlich mit den entsprechenden Stellen im deutschen Original zu vergleichen. Auf diese Weise konnte festgestellt werden, ob eine Übereinstimmung in Bezug auf die Wortklasse der Partikeln bei der Übersetzung vorhanden ist, ob sich die serbischen Partikeln als Lösung für eine andere Wortart anboten oder ob sie sogar in die serbische Übersetzung ohne passendes Äquivalent im deutschen Original integriert wurden, um den Text im Sinne der serbischen Sprache zu gestalten. Die Analyse ergab, dass beide serbischen Partikeln prozentuell gesehen gleich oft ohne konkrete Entsprechung im Originaltext verwendet wurden. Derartige Beispiele wurden als Nulläquivalenz bezeichnet. Auf der anderen Seite zeigte die Partikel *baš* deutlich mehr Übereinstimmungen bezüglich der Wortart, während *bar* hauptsächlich das Ergebnis deutscher Adverbien war. Beide Partikeln schilderten jeweils eine dominante Äquivalenzbeziehung, und zwar *gerade* bei *baš* und *wenigstens* bei *bar*. Die Partikel *baš* trat zudem in mehreren Übersetzungsvarianten auf, darunter auch mehrere, die nur ein einziges Mal vorkamen, was auch einige Partikelkombinationen miteinbezieht.

Schlüsselwörter: Partikel, *baš*, *bar*, *Prozess*, Franz Kafka, deutsch-serbisch, Äquivalenz.